HOTĂRÂREA CURȚII (Camera întâi)

16 mai 2013 *

„Articolul 45 TFUE — Regulamentul (CEE) nr. 1408/71 — Articolul 10 — Prestații pentru limită de vârstă — Reședință obișnuită în două state membre diferite — Dreptul la o pensie de urmaș în unul dintre aceste state și dreptul la o pensie pentru limită de vârstă în celălalt stat — Retragere a uneia dintre aceste prestații — Recuperarea prestațiilor pretins nedatorate”

În cauza C-589/10,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku (Polonia), prin decizia din 2 decembrie 2010, primită de Curte la 14 decembrie 2010, în procedura

**Janina Wencel**

împotriva

**Zakład Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku,**

CURTEA (Camera întâi),

compusă din domnul A. Tizzano, președinte de cameră, domnii M. Ilešič, J.-J. Kasel (raportor) și M. Safjan și doamna M. Berger, judecători,

avocat general: domnul P. Cruz Villalón,

grefier: domnul K. Malacek, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 1 martie 2012,

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru Zakład Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku, de K. M. Kalinowska, de U. Kulisiewicz și de A. Szybkie, în calitate de agenți;

— pentru guvernul polonez, de M. Szpunar, precum și de J. Faldyga și de A. Siwek, în calitate de agenți;

— pentru guvernul german, de T. Henze și de J. Möller, în calitate de agenți;

— pentru Comisia Europeană, de V. Kreuschitz și de M. Owsiany-Hornung, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 24 mai 2012,

* Limba de procedură: polona.

pronunță prezenta

## Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 20 alineatul (2) TFUE și a articolului 21 TFUE, precum și a anumitor dispoziții din Regulamentul (CEE) nr. 1408/71 al Consiliului din 14 iunie 1971 de aplicare a regimurilor de securitate socială în raport cu lucrătorii salariați, cu lucrătorii care desfășoară activități independente și cu membrii familiilor acestora care se deplasează în cadrul Comunității, în versiunea modificată și actualizată prin Regulamentul (CE) nr. 118/97 al Consiliului din 2 decembrie 1996 (JO 1997, L 28, p. 1, Ediție specială, 05/vol. 4, p. 35), astfel cum a fost modificat ultima dată prin Regulamentul (CE) nr. 592/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 iunie 2008 (JO L 177, p. 1, denumit în continuare „Regulamentul nr. 1408/71”).

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între doamna Wencel, pe de o parte, și Zakład Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku (instituție de securitate socială, oficiul din Białystok, denumită în continuare „ZUS”), pe de altă parte, cu privire la dreptul acesteia la o pensie pentru limită de vârstă.

### Cadrul juridic

*Reglementarea Uniunii*

3 Articolul 1 litera (h) din Regulamentul nr. 1408/71 definește „rezidența” ca fiind locul de ședere permanentă.

4 Potrivit articolului 6 litera (b) din Regulamentul nr. 1408/71, acesta înlocuiește, în cadrul domeniului de aplicare personal și al domeniului de aplicare material al regulamentului, dispozițiile oricărei convenții de securitate socială la care sunt părți cel puțin două state membre.

5 În temeiul articolului 7 alineatul (2) litera (c) din Regulamentul nr. 1408/71, intitulat „Dispoziții internaționale neafectate de prezentul regulament”, rămân aplicabile „unele dispoziții ale convențiilor în domeniul securității sociale pe care statele membre le-au încheiat anterior datei de la care se aplică [acest] regulament, în cazul în care ele sunt mai favorabile beneficiarilor sau dacă ele decurg din împrejurări istorice specifice și au un efect limitat în timp și dacă ele sunt prezentate în anexa III”.

6 Printre convențiile în domeniul securității sociale care rămân aplicabile în conformitate cu anexa III la Regulamentul nr. 1408/71 figurează, printre altele, convenția dintre Republica Populară Polonă și Republica Federală Germania privind asigurarea socială în caz de accidente de muncă și indemnizațiile de invaliditate, pentru limită de vârstă și de deces (umowa r. między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym), încheiată la 9 octombrie 1975 (Dz. U. din 1976, nr. 16, poziția 101), cu modificările ulterioare (denumită în continuare „Convenția din 9 octombrie 1975”), în condițiile și potrivit modalităților definite la articolul 27 alineatele (2)-(4) din Convenția germano-poloneză privind securitatea socială (umowa polsko-niemiecka o zabezpieczeniu społecznym) încheiată la 8 decembrie 1990 (Dz. U. din 1991, nr. 108, poziția 468).

7 Articolul 10 din Regulamentul nr. 1408/71, intitulat „Renunțarea la clauzele de rezidență. Efectul asigurării obligatorii asupra rambursării contribuțiilor”, prevede la alineatul (1):

„Dacă prezentul regulament nu prevede altceva, prestațiile de invaliditate, de limită de vârstă sau de urmaș în numerar, indemnizațiile pentru accidente de muncă sau boli profesionale și ajutoarele de deces obținute în temeiul legislației unuia sau mai multor state membre nu sunt supuse niciunei reduceri, modificări, suspendări, retrageri sau confiscări pe motiv că beneficiarul are reședința pe teritoriul altui stat membru decât cel în care se află instituția debitoare.

[...]”

8 În temeiul articolului 12 din Regulamentul nr. 1408/71:

„(1) Dispozițiile prezentului regulament nu pot avea ca efect conferirea sau menținerea dreptului de a beneficia de mai multe prestații de aceeași natură pentru una și aceeași perioadă de asigurare obligatorie [...]

(2) În măsura în care prezentul regulament nu dispune altfel, dispozițiile legislației unui stat membru cu privire la reducerea, suspendarea sau retragerea prestațiilor în cazurile de cumul cu alte prestații de securitate socială sau cu alte venituri de orice natură pot fi invocate chiar dacă prestațiile respective au fost dobândite în temeiul legislației unui alt stat membru sau dacă venitul respectiv a fost dobândit pe teritoriul altui stat membru.”

9 Conform articolului 13 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1408/71, „persoanele cărora li se aplică prezentul regulament se află sub incidența legislației unui singur stat membru. Această legislație se stabilește în conformitate cu dispozițiile [...] titlu[lui] [II]”.

10 Potrivit articolului 13 alineatul (2) litera (f) din Regulamentul nr. 1408/71:

„Sub rezerva articolelor 14-17:

[...]

(f) persoana căreia nu îi mai este aplicabilă legislația unui stat membru, fără ca legislația altui stat membru să îi fie aplicabilă [...], face obiectul legislației statului membru pe teritoriul căruia are reședința, în conformitate exclusiv cu dispozițiile legislației respective.”

11 Potrivit articolului 46a din Regulamentul nr. 1408/71:

„(1) În sensul prezentului capitol, cumulul prestațiilor de aceeași natură are următorul înțeles: orice cumul de prestații de invaliditate, limită de vârstă sau urmaș calculate sau acordate pe baza perioadelor de asigurare sau de rezidență realizate de una și aceeași persoană.

(2) În sensul prezentului capitol, cumulul prestațiilor de natură diferită înseamnă orice cumul de prestații care nu pot fi considerate de aceeași natură în sensul alineatului (1).

(3) Următoarele reguli sunt aplicabile pentru punerea în aplicare a dispozițiilor privind reducerea, suspendarea sau retragerea prevăzute de legislația unui stat membru în cazul cumulului unei prestații de invaliditate, limită de vârstă sau urmaș cu o prestație de aceeași natură sau cu o prestație de natură diferită sau cu alte venituri:

[...]

(d) în cazul în care dispozițiile cu privire la reducere, suspendare sau retragere se aplică în temeiul legislației unui singur stat membru din cauza faptului că persoana respectivă beneficiază de prestații de aceeași natură sau de natură diferită datorate în temeiul legislației altor state membre sau de alte venituri dobândite pe teritoriul altor state membre, prestația plătibilă în temeiul legislației primului stat membru poate fi redusă numai în limita cuantumului prestațiilor datorate în temeiul legislației sau a veniturilor dobândite pe teritoriul altor state membre."

*Convențiile germano-poloneze*

12 Articolul 4 din Convenția din 9 octombrie 1975 prevede:

„(1) Pensiile din asigurările pentru limită de vârstă se acordă de instituția de asigurări a statului pe teritoriul căruia are reședința beneficiarul, conform dispozițiilor care guvernează activitatea instituției menționate.

(2) La acordarea pensiei în temeiul normelor care guvernează activitatea instituției menționate la alineatul (1), perioadele de asigurare, perioadele de încadrare în muncă și alte perioade asimilate realizate în celălalt stat sunt luate în considerare de către respectiva instituție ca și cum ar fi fost realizate pe teritoriul primului stat.

(3) Pensiile menționate la alineatul (2) nu sunt datorate decât în perioada în care persoana în cauză are reședința pe teritoriul statului a cărui instituție de asigurări a acordat pensia. În această perioadă, persoana care primește pensia nu beneficiază de la instituția de asigurări a celuilalt stat de niciun drept în temeiul perioadelor de asigurare, a perioadelor de încadrare în muncă și a altor perioade asimilate realizate în celălalt stat [...]"

13 În temeiul articolului 27 alineatul (2) din Convenția germano-poloneză privind securitatea socială din 8 decembrie 1990, drepturile și prerogativele dobândite până la 1 ianuarie 1991 în unul dintre statele părți la Convenția din 9 octombrie 1975 nu sunt puse în discuție atât timp cât beneficiarii au reședința pe teritoriul acestui stat.

*Reglementarea poloneză*

14 În Polonia, pensiile pentru limită de vârstă și alte pensii sunt reglementate de Legea din 17 decembrie 1998 privind pensiile pentru limită de vârstă și alte pensii acordate de casa de asigurări sociale (ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych), în versiunea consolidată (Dz. U. din 2009, nr. 153, poziția 1227, denumită în continuare „Legea privind pensiile pentru limită de vârstă").

15 În temeiul articolului 114 alineatul (1) din această lege, dreptul la prestații și cuantumul acestora se recalculează la cererea persoanei interesate sau din oficiu dacă, după ce decizia cu privire la prestații a devenit definitivă, se prezintă probe noi sau se relevă circumstanțe anterioare adoptării deciziei și pot avea efect asupra dreptului la prestații, respectiv asupra cuantumului acestora.

16 Potrivit articolului 138 alineatele (1) și (2) din respectiva lege, o persoană care a primit prestații fără drept este obligată să le restituie. Sunt considerate prestații primite fără drept acele prestații care sunt plătite deși există circumstanțe care justifică suspendarea sau încetarea dreptului la prestație sau încetarea plății prestației, în întregime sau în parte, în măsura în care beneficiarul prestației a fost informat cu privire la inexistența unui astfel de drept.

**Litigiul principal și întrebările preliminare**

17 Doamna Wencel, cetățean polonez, născută la 25 februarie 1930, este înscrisă, începând cu anul 1954, în evidențele orașului Białystok (Polonia). Soțul acesteia, de asemenea cetățean polonez, s-a instalat, după căsătoria lor, în cursul anului 1975, la Frankfurt am Main (Germania), unde a fost înregistrat ca rezident și a intrat într-un raport de muncă cu plata unor contribuții la asigurări sociale. Începând cu anul 1984, acesta a beneficiat de o pensie de invaliditate în Germania. Doamna Wencel s-a deplasat în mod frecvent la soțul său în acest stat membru, iar acesta din urmă și-a petrecut toate vacanțele și zilele de sărbătoare legală în Polonia.

18 Conform unui atestat de declarație de domiciliu eliberat de municipalitatea Frankfurt am Main, doamna Wencel a locuit permanent în Germania începând cu anul 1984. Aceasta a obținut o autorizație de ședere, însă nu a exercitat nicio activitate profesională. Cu toate acestea, din 1984 până în 1990, doamna Wencel a fost angajată ca bonă pentru nora sa în Polonia. Prin decizia ZUS din 24 octombrie 1990, aceasta a obținut, pentru perioadele realizate în Polonia, dreptul la o pensie poloneză pentru limită de vârstă. De la moartea soțului său, în anul 2008, instituția de asigurări germană îi plătește o pensie de urmaș, acordată, printre altele, datorită reședinței sale în Germania. În prezent, aceasta are reședința în Polonia, împreună cu fiul, cu nora și cu nepoții săi.

19 În anul 2009, ZUS a fost informat că doamna Wencel era înregistrată ca având reședința atât în Polonia, cât și în Germania. Întemeindu-se pe o declarație din 24 noiembrie 2009, în care doamna Wencel afirmă că are reședința în Germania și totodată că își petrece toate vacanțele și zilele de sărbătoare legală în Polonia, ZUS a adoptat două decizii, întemeiate pe articolele 114 și 138 din Legea privind pensiile pentru limită de vârstă.

20 Prin intermediul primei decizii, din 26 noiembrie 2009, ZUS a anulat decizia de acordare a pensiei pentru limită de vârstă din 24 octombrie 1990 și a suspendat plata acesteia. În opinia ZUS, în temeiul articolului 4 din Convenția din 9 octombrie 1975, instituția de asigurări a statului de reședință a solicitantului este singura competentă să se pronunțe asupra unei cereri de pensie pentru limită de vârstă. Întrucât doamna Wencel ar fi avut reședința permanentă în Germania începând cu anul 1975, aceasta nu ar putea să solicite o pensie pentru limită de vârstă în cadrul sistemului de asigurări polonez. Prin a doua decizie, din 23 decembrie 2009, ZUS i-a solicitat doamnei Wencel rambursarea sumelor primite fără drept în cursul celor trei ani anteriori.

21 La 4 ianuarie 2010, doamna Wencel a atacat aceste două decizii la Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku (Tribunalul Regional – Secția pentru litigii de muncă și asigurări sociale din Białystok), invocând o încălcare a dispozițiilor dreptului Uniunii privind libertatea de circulație și de ședere. Astfel, faptul de a avea două reședințe obișnuite nu ar trebui, în opinia sa, să o priveze de dreptul la o pensie pentru limită de vârstă în Polonia. Pe de altă parte, ea arată că declarația din 24 noiembrie 2009 a fost redactată de urgență și sub presiunea angajaților ZUS, astfel încât nu reflectă realitatea.

22 Prin hotărârea din 15 septembrie 2010, această instanță a respins acțiunea doamnei Wencel pentru motivul că, chiar dacă o persoană poate fi înregistrată ca având reședința în două state membre diferite, articolul 4 din Convenția din 9 octombrie 1975 exclude posibilitatea ca o astfel de persoană să poată avea două centre de interese diferite. Transferul centrului de interese al doamnei Wencel către Germania ar fi determinat competența instituției de asigurări germane. Pe de altă parte, în pofida avertismentului care figura în decizia de acordare a pensiei pentru limită de vârstă, doamna Wencel ar fi omis să informeze ZUS despre decizia sa de a părăsi Polonia.

23 Doamna Wencel a formulat apel împotriva acestei hotărâri la Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku.

24 Potrivit acestei instanțe, rezultă din articolul 10 din Regulamentul nr. 1408/71 că o persoană care are reședința pe teritoriul unui stat membru nu poate fi privată de drepturile sale la prestații, dobândite în temeiul legislației altui stat membru. Deși situația unei persoane care are concomitent două reședințe obișnuite nu este menționată expres în cuprinsul acestui articol, ar trebui admis că acestei persoane i se aplică de asemenea articolul 10 menționat. După enumerarea tuturor elementelor de fapt care pledează în favoarea constatării că doamna Wencel avea efectiv concomitent două reședințe obișnuite și că, din 1975 până în 2008, și-a petrecut jumătate din timp în Polonia și cealaltă jumătate din timp în Germania, instanța de trimitere a concluzionat că situația doamnei Wencel este atipică și că lipsa unei declarații din partea sa privind un transfer al centrului de interese se explică prin împrejurarea că aceasta aprecia într-adevăr că are două locuri de rezidență echivalente în sensul articolului 1 litera (h) din Regulamentul nr. 1408/71.

25 Prin urmare, instanța de apel exprimă îndoieli cu privire la aspectul dacă doamna Wencel poate fi privată de drepturile sale la prestații pentru simplul fapt că are două reședințe obișnuite. Potrivit acestei instanțe, deciziile ZUS par contrare principiului liberei circulații în Uniunea Europeană.

26 Astfel, în măsura în care, în urma aderării Republicii Polone la Uniune, în anul 2004, dispozițiile Convenției din 9 octombrie 1975 nu se aplică, potrivit articolului 7 alineatul (2) litera (c) din Regulamentul nr. 1408/71, decât dacă nu sunt mai puțin favorabile decât dispozițiile acestuia din urmă, doamna Wencel nu ar trebui să suporte, în temeiul articolelor 20 TFUE și 21 TFUE, precum și al articolului 10 din regulamentul menționat, nicio reducere a drepturilor sale la prestații din cauză că a avut, timp de peste 30 de ani, două reședințe echivalente.

27 În plus, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă acordarea pensiei pentru limită de vârstă poate fi retrasă retroactiv, de vreme ce persoana interesată nu a fost informată cu privire la obligația de a semnala intervenirea oricărei împrejurări susceptibile să influențeze stabilirea instituției de asigurări competente pentru examinarea cererilor referitoare la pensiile pentru limită de vârstă.

28 În aceste condiții Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Potrivit principiului libertății de circulație și de ședere în statele membre ale Uniunii Europene, consacrat la articolul 21 TFUE și la articolul 20 alineatul (2) TFUE, articolul 10 din Regulamentul nr. 1408/71 [...] trebuie să fie interpretat în sensul că prestațiile pentru limită de vârstă în numerar obținute în temeiul legislației unui stat membru nu sunt supuse niciunei reduceri, modificări, suspendări, retrageri sau confiscări pentru motivul că beneficiarul a avut, în același timp, reședința pe teritoriul a două state membre (a avut în mod obișnuit două reședințe de același rang), unul dintre aceste state fiind diferit de cel în care se află instituția debitoare a pensiei pentru limită de vârstă?

2) Articolul 21 TFUE, articolul 20 alineatul (2) TFUE și articolul 10 din Regulamentul nr. 1408/71 [...] trebuie interpretate în sensul că se opun unei aplicări a dispoziției naționale prevăzute la articolul 114 alineatul 1 din [Legea privind pensiile pentru limită de vârstă] coroborate cu articolul 4 din Convenția din 9 octombrie 1975, care permite instituției de pensii poloneze să reanalizeze cererea și să retragă dreptul la pensie pentru limită de vârstă unei persoane care, timp de mulți ani, a avut concomitent două reședințe obișnuite (două centre de interese), pe teritoriul a două state, în prezent membre ale Uniunii Europene, și care, înainte de 2009, nu a depus o cerere sau nu a formulat o declarație de transfer a centrului intereselor sale în unul dintre aceste state?

În cazul unui răspuns negativ:

3) Articolul 20 alineatul (2) TFUE, articolul 21 TFUE și articolul 10 din Regulamentul nr. 1408/71 [...] trebuie interpretate în sensul că se opun unei aplicări a dispoziției naționale prevăzute la articolul 138 alineatele 1 și 2 din [Legea privind pensiile pentru limită de vârstă], care permite

instituției de pensii poloneze să solicite unei persoane care, din anul 1975 și până în anul 2009, a avut concomitent două reședințe obișnuite (două centre de interese), pe teritoriul a două state, în prezent membre ale Uniunii Europene, restituirea pensiei pentru limită de vârstă pe ultimii trei ani în cazul în care, în cursul soluționării cererii de acordare a pensiei pentru limită de vârstă și după obținerea acesteia, persoana respectivă nu a fost informată de instituția de asigurări poloneză cu privire la necesitatea de a comunica faptul că a avut două reședințe obișnuite, pe teritoriul a două state, și de a depune o cerere sau de a da o declarație de alegere a instituției de asigurări din unul dintre statele menționate care să fie competentă să soluționeze cererile de pensie pentru limită de vârstă?"

**Cu privire la întrebările preliminare**

*Observații introductive*

29 Având în vedere particularitățile prezentei cauze și în vederea formulării unui răspuns util pentru instanța de trimitere, trebuie, cu titlu introductiv, să se stabilească dacă și eventual în ce măsură dispozițiile Regulamentului nr. 1408/71 își găsesc aplicarea într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal.

30 În ceea ce privește, în primul rând, aplicabilitatea *ratione temporis* a Regulamentului nr. 1408/71, trebuie amintit că acest regulament a intrat în vigoare, în ceea ce privește Republica Polonă, odată cu aderarea acesteia din urmă la Uniune, și anume la 1 mai 2004.

31 În speță, deși doamna Wencel dobândise dreptul la o pensie poloneză pentru limită de vârstă în temeiul unei decizii a ZUS din 24 octombrie 1990, acest drept a fost anulat în temeiul deciziilor din 26 noiembrie și din 23 decembrie 2009, iar doamnei Wencel i s-a solicitat rambursarea sumelor primite pretins fără drept în cursul celor trei ani anteriori.

32 În consecință, aceste două din urmă decizii, emise ulterior aderării Republicii Polone la Uniune, fac obiectul litigiului principal.

33 Pe de altă parte, potrivit unei jurisprudențe constante, deși Regulamentul nr. 1408/71, fiind o nouă legislație în domeniul securității sociale a lucrătorilor migranți aplicabilă în Polonia începând de la 1 mai 2004, își produce efectele, în principiu, doar pentru viitor, se poate totuși aplica efectelor viitoare ale unor situații apărute sub imperiul legii vechi (a se vedea în acest sens Hotărârea din 18 aprilie 2002, Duchon, C-290/00, Rec., p. I-3567, punctul 21 și jurisprudența citată).

34 Astfel, legalitatea deciziilor din 26 noiembrie și din 23 decembrie 2009 trebuie apreciată din punctul de vedere al Regulamentului nr. 1408/71, în măsura în care dispozițiile convențiilor de securitate socială nu își găsesc aplicarea.

35 În al doilea rând, în ceea ce privește aplicabilitatea *ratione materiae* a Regulamentului nr. 1408/71, trebuie amintit că, potrivit articolului 7 alineatul (2) litera (c) din Regulamentul nr. 1408/71, dispozițiile convențiilor privind securitatea socială enumerate în anexa III la acest regulament rămân în vigoare, fără a aduce atingere articolului 6 din același regulament, potrivit căruia acesta înlocuiește, cu privire la domeniile sale de aplicare personal și material, convențiile de securitate socială la care sunt părți două sau mai multe state membre (Hotărârea din 18 decembrie 2007, Habelt și alții, C-396/05, C-419/05 și C-450/05, Rep., p. I-11895, punctul 87).

36 Întrucât Convenția din 9 octombrie 1975 figurează în anexa III la Regulamentul nr. 1408/71, aceasta rămâne, în principiu, aplicabilă chiar și după intrarea în vigoare în Polonia a Regulamentului nr. 1408/71, în cazul în care una dintre celelalte două condiții menționate la articolul 7 alineatul (2)

litera (c) din Regulamentul nr. 1408/71 este îndeplinită, și anume dacă aplicarea dispozițiilor Convenției din 9 octombrie 1975 este mai favorabilă beneficiarilor sau dacă această convenție decurge din împrejurări istorice și are un efect limitat în timp.

37 Astfel, Regulamentul nr. 1408/71 nu este aplicabil decât în măsura în care convențiile bilaterale încheiate înainte de intrarea sa în vigoare nu se opun aplicării lui (a se vedea în acest sens Hotărârea din 7 mai 1969, Torrekens, 28/68, Rec., p. 125, punctele 19-21). Cu toate acestea, o dispoziție a Uniunii, precum articolul 7 alineatul (2) din regulamentul menționat, care acordă prioritate aplicării unei convenții bilaterale nu poate avea un domeniu de aplicare care să intre în conflict cu principiile pe care se întemeiază legislația din care face parte (a se vedea prin analogie Hotărârea din 4 mai 2010, TNT Express Nederland, C-533/08, Rep., p. I-4107, punctul 51).

38 În consecință, dreptul Uniunii se poate aplica nu doar tuturor situațiilor care, potrivit condițiilor prevăzute la articolul 7 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1408/71, nu intră în domeniul de aplicare al Convenției din 9 octombrie 1975, ci și atunci când dispozițiile acesteia din urmă nu sunt conforme principiilor pe care se întemeiază regulamentul menționat.

39 Astfel de principii, pe care se întemeiază normele de coordonare a legislațiilor naționale în domeniul securității sociale, corespund celor inerente domeniului liberei circulații a persoanelor, al cărui principiu fundamental este cel potrivit căruia acțiunea Uniunii presupune printre altele eliminarea între statele membre a obstacolelor din calea liberei circulații a persoanelor (a se vedea în acest sens Hotărârea din 7 martie 2013, van den Booren, C-127/11, punctul 43 și jurisprudența citată).

40 Pe de altă parte, în măsura în care doamna Wencel și-a exercitat libertatea de circulație, situației sale îi sunt aplicabile principiile pe care se întemeiază Regulamentul nr. 1408/71. Or, având în vedere împrejurarea că convenția internațională în cauză nu a fost adoptată în scopul de a pune în aplicare principiile menționate, aceasta poate, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, să aducă atingere respectivelor principii.

41 Prin urmare, se impune constatarea că situația doamnei Wencel trebuie să fie apreciată în temeiul Regulamentului nr. 1408/71.

*Cu privire la întrebările preliminare*

42 Prin intermediul întrebărilor preliminare, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă dreptul Uniunii trebuie interpretat în sensul că o instituție de securitate socială poate, în mod întemeiat, să retragă cu efect retroactiv dreptul la o pensie pentru limită de vârstă de care beneficiază o persoană asigurată care are, timp de mulți ani, concomitent, două reședințe obișnuite, în două state membre diferite, și să solicite rambursarea pensiilor plătite pretins fără drept, pentru motivul că persoana asigurată primește o pensie de urmaș în alt stat membru, pe teritoriul căruia a avut de asemenea o reședință.

43 În primul rând, este necesar să se verifice dacă, în sensul Regulamentului nr. 1408/71, mai precis al articolului 10, o persoană poate în mod valabil să aibă concomitent două reședințe obișnuite, pe teritoriul a două state membre diferite.

44 În ceea ce privește articolul 10 menționat, este necesar să se precizeze că acesta enunță dispozițiile privind renunțarea la clauzele de reședință, în sensul că garantează beneficierea de prestațiile de securitate socială aflate în sarcina statului competent în cazul în care persoana asigurată are ori își transferă reședința în alt stat membru decât cel în care se află instituția debitoare.

45 În măsura în care conținutul articolului 10 din Regulamentul nr. 1408/71 nu permite totuși să se răspundă la întrebarea dacă existența a două reședințe obișnuite în două state membre diferite este admisă în temeiul acestui regulament, trebuie să se amintească faptul că Regulamentul nr. 1408/71 instituie un sistem de coordonare a regimurilor naționale de securitate socială și stabilește, în titlul II, reguli privind determinarea legislației aplicabile.

46 Curtea a statuat deja că aceste din urmă dispoziții au ca obiectiv nu doar să împiedice ca persoanele interesate, din cauza lipsei legislației care le-ar fi aplicabilă, să rămână fără protecție în materie de securitate socială (a se vedea în acest sens Hotărârea din 9 iunie 1964, Nonnenmacher, 92/63, Rec., p. 557, 572 și 573), ci și ca persoanele interesate să fie cuprinse în regimul de securitate socială al unui singur stat membru, astfel încât să se evite situațiile de suprapunere a legislațiilor naționale aplicabile și complicațiile care ar putea rezulta din acestea (a se vedea în acest sens Hotărârea din 10 iulie 1986, Luijten, 60/85, Rec., p. 2365, punctul 12).

47 Acest principiu al unicității legislației aplicabile este exprimat în special la articolul 13 alineatul (1) (a se vedea în acest sens în special Hotărârea Luijten, citată anterior, punctul 13) și alineatul (2) litera (f) din Regulamentul nr. 1408/71, astfel cum a subliniat avocatul general la punctul 28 din concluzii, precum și la articolul 14a alineatul (2) din regulamentul menționat (Hotărârea din 9 martie 2006, Piatkowski, C-493/04, Rec., p. I-2369, punctul 21).

48 În măsura în care sistemul instituit prin Regulamentul nr. 1408/71 reține astfel reședința ca factor de legătură pentru determinarea legislației aplicabile, nu poate fi admis, cu riscul de a priva de orice efect util dispozițiile menționate la punctul precedent, ca, în sensul Regulamentului nr. 1408/71, o persoană să aibă concomitent mai multe domicilii în diferite state membre.

49 Această constatare este confirmată de jurisprudența Curții referitoare la noțiunea „reședință” în sensul reglementării Uniunii aplicabile regimurilor de securitate socială a lucrătorilor migranți. Astfel, în cazul în care situația juridică a unei persoane poate să intre sub incidența legislației mai multor state membre, Curtea a subliniat că noțiunea de stat membru în care are reședința o persoană se referă la statul în care aceasta are reședința obișnuită și în care se găsește de asemenea centrul obișnuit al intereselor sale (a se vedea în acest sens Hotărârea din 25 februarie 1999, Swaddling, C-90/97, Rec., p. I-1075, punctul 29 și jurisprudența citată).

50 Elaborarea în jurisprudență a unei liste de elemente care trebuie luate în considerare la stabilirea locului de reședință obișnuită a unei persoane, listă care în prezent este codificată la articolul 11 alineatul (1) din Regulamentul (CE) nr. 987/2009 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 septembrie 2009 de stabilire a procedurii de punere în aplicare a Regulamentului (CE) nr. 883/2004 privind coordonarea sistemelor de securitate socială (JO L 284, p. 1), reflectă cerința imperativă de a stabili o reședință unică.

51 În consecință, este necesar să se concluzioneze că articolul 10 din Regulamentul nr. 1408/71 trebuie interpretat în sensul că, în vederea aplicării respectivului regulament, o persoană nu poate să aibă concomitent două reședințe obișnuite, pe teritoriul a două state membre diferite.

52 În al doilea rând, pentru a determina instituția competentă pentru plata drepturilor de pensie ale unei persoane care se găsește într-o situație precum cea a doamnei Wencel, revine instanței de trimitere sarcina de a stabili, având în vedere toate elementele relevante din dosar, în care stat membru se situează, în sensul jurisprudenței menționate mai sus, reședința obișnuită a persoanei interesate.

53 În această privință trebuie precizat mai întâi că reclamanta a exercitat o activitate profesională doar pe teritoriul polonez și că această activitate avea legătură cu relațiile familiale pe care le întreținea pe acel teritoriu.

54 Ulterior, acesteia i s-a acordat, începând cu anul 1990, o pensie pentru limită de vârstă, în temeiul contribuțiilor pe care le-a plătit în acest scop în Polonia.

55 În sfârșit, revine instanței naționale sarcina de a verifica dacă declarația dată de persoana interesată în cursul anului 2009, la cererea ZUS, potrivit căreia reședința sa era situată în Germania, este în dezacord cu realitatea, în special având în vedere împrejurarea că, cel puțin de la decesul soțului său, în anul 2008, centrul său de interese pare să se fi deplasat în întregime în Polonia.

56 Presupunând că instituția competentă este situată în acest stat membru datorită reședinței persoanei interesate, trebuie, în al treilea rând, să se stabilească dacă această instituție poate în mod valabil să îi retragă retroactiv dreptul la o pensie pentru limită de vârstă și să îi solicite rambursarea pensiilor plătite pretins fără drept pentru motivul că aceasta primește o pensie de urmaș în alt stat membru, pe al cărui teritoriu a avut de asemenea o reședință.

57 În ceea ce privește cumulul prestațiilor, trebuie amintit că, pe de o parte, conform articolului 12 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1408/71, acesta din urmă nu poate, în principiu, să confere și nici să mențină dreptul de a beneficia de mai multe prestații de aceeași natură pentru una și aceeași perioadă de asigurare.

58 Or, în măsura în care se confirmă, astfel cum rezultă din observațiile scrise prezentate Curții, că pensia poloneză pentru limită de vârstă primită de doamna Wencel în Polonia a fost calculată pe baza carierei profesionale pe care ea însăși a exercitat-o în acest stat și că pensia germană de urmaș îi este plătită datorită activității exercitate de defunctul său soț în Germania, aceste două prestații nu pot fi considerate ca fiind prestații de aceeași natură (a se vedea în acest sens Hotărârea din 6 octombrie 1987, Stefanutti, 197/85, Rec., p. 3855, punctul 13, Hotărârea din 12 februarie 1998, Cordelle, C-366/96, Rec., p. I-583, punctele 20 și 21, precum și Hotărârea din 7 martie 2013, van den Booren, citată anterior, punctele 32 și 33).

59 Pe de altă parte, rezultă din articolul 12 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1408/71 că clauzele de reducere prevăzute de legislația unui stat membru, cu excepția cazului în care se prevede altfel în acest regulament, sunt opozabile persoanelor care beneficiază de o prestație în sarcina acestui stat membru atunci când acestea pot să beneficieze de alte prestații de securitate socială, chiar și atunci când aceste prestații sunt dobândite în temeiul legislației altui stat membru (Hotărârea din 7 martie 2002, Insalaca, C-107/00, Rec., p. I-2403, punctul 22).

60 În consecință, Regulamentul nr. 1408/71 nu se opune aplicării unei reglementări naționale care are ca efect reducerea cuantumului pensiei la care poate avea dreptul persoana asigurată întrucât beneficiază de o prestație pentru limită de vârstă în alt stat membru, sub rezerva însă a respectării limitelor impuse prin Regulamentul nr. 1408/71.

61 Printre aceste limite figurează în special articolul 46a alineatul (3) litera (d) din Regulamentul nr. 1408/71, în temeiul căruia prestația plătibilă în temeiul legislației primului stat membru nu poate fi redusă decât în limita cuantumului prestațiilor datorate în temeiul legislației celuilalt stat membru.

62 Din ceea ce precedă rezultă că pensia poloneză pentru limită de vârstă a persoanei interesate nu poate să facă obiectul unei retrageri retroactive din cauza existenței unei prestații de urmaș germane. Aceasta poate să sufere însă o reducere în limita cuantumului prestațiilor germane, în temeiul unei eventuale norme poloneze de interzicere a cumulului. Revine instanței de trimitere sarcina de a verifica existența unei astfel de norme în speță.

63 În ipoteza existenței unei astfel de norme de interzicere a cumulului în ordinea juridică poloneză, căreia nu i s-ar opune Regulamentul nr. 1408/71, trebuie să se verifice, în plus, dacă i s-ar opune dispozițiile Tratatului FUE.

64 Așadar, după cum s-a amintit deja la punctul 37 din prezenta hotărâre, interpretarea dată astfel Regulamentului nr. 1408/71 trebuie înțeleasă fără să se aducă atingere soluției care ar rezulta din eventuala aplicabilitate a dispozițiilor de drept primar. Constatarea că o măsură națională poate să fie conformă cu o dispoziție dintr-un act de drept derivat, în speță Regulamentul nr. 1408/71, nu are în mod obligatoriu ca efect faptul că măsurii respective nu i se aplică dispozițiile tratatului (Hotărârea din 16 iulie 2009, von Chamier-Glisczinski, C-208/07, Rep., p. I-6095, punctul 66 și jurisprudența citată, și Hotărârea van den Booren, citată anterior, punctul 38).

65 Acesta este contextul în care instanța de trimitere adresează întrebările preliminare în lumina dreptului primar al Uniunii și în special a articolului 20 alineatul (2) TFUE și a articolului 21 TFUE.

66 Or, este evident că situația doamnei Wencel intră în domeniul de aplicare al articolului 45 TFUE.

67 În măsura în care litigiul principal intră sub incidența acestei dispoziții, nu este necesară pronunțarea asupra interpretării articolului 20 alineatul (2) TFUE și a articolului 21 TFUE. Astfel, aceste din urmă dispoziții, care prevăd, în general, dreptul la libera circulație și ședere pe teritoriul statelor membre al oricărui cetățean al Uniunii, își găsesc o expresie specifică în articolul 45 TFUE, în ceea ce privește libera circulație a lucrătorilor (a se vedea în acest sens Hotărârea din 13 decembrie 2012, Caves Krier Frères, C-379/11, punctul 30 și jurisprudența citată).

68 În această privință, este suficient să se amintească faptul că articolul 45 TFUE pune în aplicare principiul fundamental potrivit căruia acțiunea Uniunii presupune printre altele eliminarea între statele membre a obstacolelor din calea liberei circulații a persoanelor (Hotărârea van den Booren, citată anterior, punctul 43 și jurisprudența citată).

69 În consecință, dreptul Uniunii se opune oricărei măsuri naționale care, chiar și atunci când se aplică fără discriminare pe motiv de naționalitate, este susceptibilă să îngreuneze sau să facă mai puțin atractivă exercitarea de către resortisanții Uniunii a libertăților fundamentale garantate de tratat (a se vedea Hotărârea van den Booren, citată anterior, punctul 44 și jurisprudența citată).

70 Măsurile naționale de acest fel pot fi admise numai cu condiția să urmărească un obiectiv de interes general, să fie de natură să asigure realizarea acestuia și să nu depășească ceea ce este necesar pentru atingerea obiectivului urmărit (Hotărârea van den Booren, citată anterior, punctul 45 și jurisprudența citată).

71 Astfel, revine instanței naționale sarcina de a aprecia compatibilitatea cu cerințele dreptului Uniunii a reglementării naționale în cauză, prin verificarea aspectului dacă norma care impune retragerea dreptului la o pensie pentru limită de vârstă, precum și rambursarea sumelor pretins nedatorate, care se aplică, desigur, fără deosebire propriilor cetățeni și resortisanților celorlalte state membre, nu determină în fapt, pentru persoana interesată, o situație defavorabilă în raport cu cea în care se găsește o persoană a cărei situație nu prezintă niciun element transfrontalier și, în cazul în care s-ar constata existența unui astfel de dezavantaj în speță, a aspectului dacă norma națională în cauză este justificată de considerente obiective și dacă este proporțională cu obiectivul urmărit în mod legitim de dreptul național (Hotărârea van den Booren, citată anterior, punctul 46).

72 În cadrul acestei analize, instanța de trimitere va trebui de asemenea să țină cont de faptul că principiul cooperării loiale, prevăzut la articolul 4 TFUE, obligă autoritățile naționale competente să utilizeze toate mijloacele de care dispun pentru a atinge scopul articolului 45 TFUE (a se vedea Hotărârile citate anterior, van Munster, punctul 32, și Leyman, punctul 49).

73 Având în vedere toate considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la întrebările adresate după cum urmează:

— articolul 10 din Regulamentul nr. 1408/71 trebuie interpretat în sensul că, în vederea aplicării regulamentului menționat, o persoană nu poate să aibă concomitent două reședințe obișnuite, pe teritoriul a două state membre diferite;

— în temeiul dispozițiilor Regulamentului nr. 1408/71, în special al articolului 12 alineatul (2) și al articolului 46a, o instituție competentă dintr-un stat membru nu poate în mod valabil, în împrejurări precum cele în discuție în litigiul principal, să procedeze la retragerea retroactivă a dreptului beneficiarului la o pensie pentru limită de vârstă și să îi solicite rambursarea pensiilor plătite pretins fără drept, pentru motivul că acesta primește o pensie de urmaș în alt stat membru, pe al cărui teritoriu a avut de asemenea o reședință. Cu toate acestea, cuantumul acestei pensii pentru limită de vârstă primite în primul stat membru poate să sufere o reducere în limita cuantumului prestațiilor primite în celălalt stat membru, în temeiul aplicării unei eventuale norme naționale de interzicere a cumulului;

— articolul 45 TFUE trebuie interpretat în sensul că nu se opune, în împrejurări precum cele în discuție în litigiul principal, unei decizii prin care se dispune reducerea cuantumului pensiei pentru limită de vârstă primite în primul stat membru în limita cuantumului prestațiilor primite în celălalt stat membru, în temeiul aplicării unei eventuale norme de interzicere a cumulului, cu condiția ca decizia menționată să nu determine, pentru beneficiarul acestor prestații, o situație defavorabilă în raport cu cea în care se găsește o persoană a cărei situație nu prezintă niciun element transfrontalier și, în cazul în care s-ar constata existența unui astfel de dezavantaj, ca aceasta să fie justificată de considerente obiective și să fie proporțională cu obiectivul urmărit în mod legitim de dreptul național, situație care trebuie verificată de instanța de trimitere.

**Cu privire la cheltuielile de judecată**

74 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera întâi) declară:

**Articolul 10 din Regulamentul (CEE) nr. 1408/71 al Consiliului din 14 iunie 1971 de aplicare a regimurilor de securitate socială în raport cu lucrătorii salariați, cu lucrătorii care desfășoară activități independente și cu membrii familiilor acestora care se deplasează în cadrul Comunității, în versiunea modificată și actualizată prin Regulamentul (CE) nr. 118/97 al Consiliului din 2 decembrie 1996, astfel cum a fost modificat ultima dată prin Regulamentul (CE) nr. 592/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 iunie 2008, trebuie interpretat în sensul că, în vederea aplicării regulamentului menționat, o persoană nu poate să aibă concomitent două reședințe obișnuite, pe teritoriul a două state membre diferite.**

**În temeiul dispozițiilor Regulamentului nr. 1408/71 menționat, în special al articolului 12 alineatul (2) și al articolului 46a, o instituție competentă dintr-un stat membru nu poate în mod valabil, în împrejurări precum cele în discuție în litigiul principal, să procedeze la retragerea retroactivă a dreptului beneficiarului la o pensie pentru limită de vârstă și să îi solicite rambursarea pensiilor plătite pretins fără drept, pentru motivul că acesta primește o pensie de urmaș în alt stat membru, pe al cărui teritoriu a avut de asemenea o reședință. Cu toate acestea,**

**cuantumul acestei pensii pentru limită de vârstă primite în primul stat membru poate să sufere o reducere în limita cuantumului prestațiilor primite în celălalt stat membru, în temeiul aplicării unei eventuale norme naționale de interzicere a cumulului.**

**Articolul 45 TFUE trebuie interpretat în sensul că nu se opune, în împrejurări precum cele în discuție în litigiul principal, unei decizii prin care se dispune reducerea cuantumului pensiei pentru limită de vârstă primite în primul stat membru în limita cuantumului prestațiilor primite în celălalt stat membru, în temeiul aplicării unei eventuale norme de interzicere a cumulului, cu condiția ca decizia menționată să nu determine, pentru beneficiarul acestor prestații, o situație defavorabilă în raport cu cea în care se găsește o persoană a cărei situație nu prezintă niciun element transfrontalier și, în cazul în care s-ar constata existența unui astfel de dezavantaj, ca aceasta să fie justificată de considerente obiective și să fie proporțională cu obiectivul urmărit în mod legitim de dreptul național, situație care trebuie verificată de instanța de trimitere.**

Semnături